

a valóságos, normális és józan világ. Ilyen szörnyű káoszban és valószerűtlen összefüggések között telnek el a mindennapjaink, s a félkegyelmű mezitlábos költő arra való ebben a regényben, hogy álomkóros fejének torzító tükrén keresztül világosabban domborodjék ki a valóság. Aminthogy Swift is azért küldte el Gulliverét, hol a törpék birodalmába, hol az óriások földjére, hol pedig a lovak országába, hogy az arányok szertelen növelésével, vagy mikroszkopikus kicsire zsugorításával, annál plasztikusabban domborodjék ki a meztelen valóság. És Anatole France is azért nézte néha Bergeret ur kutyájának a szemével a világot, mert e kutya számunkra abszurd és irreális szemlélete jobban felfedte azokat a rejtett összefüggéseket, és szociális igazságtalanságokat, amelyeket az átlag normális ember, minthogy benne él és beleszokott, észre sem vesz.

Ezt műveli Remenyik Zsigmond minden írásában. Ezért korszerű ez a könyve is, minden látszólagos anakronisztikus műfajisága ellenére is. A társadalmi szatira, amelynek magyar nyelven kétségtlenül Remenyik Zsigmond mestere, a lírikus költőnek az állítólagos. Csak ha groteszk fintorba rejti fájdalmát, tudja megakadályozni, hogy lírai heve és pátosza felismerhetetlen burokba ne öntse mondanivalójának epikai magvát.

Az a költő, aki fizikailag szenved a valóságért, aki nemcsak eszével, de szívével és idegrendszerének minden sejtjével lázong és tiltakozik az igazságtalanság ellen, képtelen megmaradni nyugodt, hűvös és tárgyilagos epikai vizeken. Itt kell gyökerét és eredetét keresni annak, hogy miért nyúl Remenyik Zsigmond minden esetben a képtelen hasonlatok és abszurd szituációk szatirájához. Személyes ellágyulást és vad lázadást leplez ez a szatira és a különös ízű, távoli zamatú paradoxonok mögött a világért magát felelősnek érző és a minden elnyomottal együtt szenvedő költő nehéz gyötrődése húzódik meg. Ennek a könyvnek az olvasása megköveteli az olvasótól, hogy ugyanazon a lelki mechanizmuson menjen keresztül olvasás közben, amely módon íródott a könyv. Csak így tárulnak fel előtte a szokatlan regény értékei, az a gyöngédség, amellyel a szatirába burkolt kínai kulik esett és reménytelen életét festi és az a megindulás, ahogy a halomra gyűjtött emberi szenvedést, megalázottságot, uzsorázást, rongyok, sebek és nyomortanyák büzös halmozását rajzolja. Az agyalágyult és félkegyelmű költő, aki saját ábrándvilágának a foglya, eleven szobra a szép gondolatok és a tiszta szándék tehetetlenségének és azt példázza a maga groteszk sorsával, hogy társadalmi aktivitás nélkül, nincsen változásra remény.

Lehetne szemére vetni a könyvnek, hogy sokszor túlságosan zsufoltak benne az allegoriák, túl boszorkányosan követik egymást az excentrikus paradoxonok, úgy hogy a metaforák özönében elvész az értelem, amelyre célozni akar a költő. Másutt túl egyszerű dolgokra világít rá a szatira és a hasonlatok komplikált rakétája. Ilyen jószemű és ilyen biztos kezű író, mint Remenyik Zsigmond be kellene érje kevésbé szövevényes allegoriákkal és rá kellene világítson szatirája görbe tükrének segítségével a bonyolultabb összefüggésekre is. A könyvet magasra emeli a mindennapos könyvtermelés rengetegéből, hogy tiszta emberi dokumentum, ami egyre ritkább a könyvpiacón.

(j. f.)

NÉHANY FIATAL ERDÉLYI PRÓZAIRO jelentkezett az utóbbi időben, jobbára regénnyel, irodalmi tömörüléseken kívül s láthatóan a szélesebb tömegekhez való odafordulás igényével. Ez az igény sok mindenre kötelez. Aki ma a szélesebb erdélyi olvasótömegekhez kíván szólni komoly ügyben, nemcsak irodalmi, hanem társadalmi feladatot vállal. S ezt az írónak tudnia kell. Nemcsak, mint író áll itt szemben a közönségével, hanem, mint kortárs is az erdélyi kortársakkal. Irodalmi és kortársi feladatai áthatják egymást. Persze könnyű elsiklani előlött és valami mondvacsinált lektúrt nyújtani azon a címen, hogy: az olvasónak ma ez kell, (tegyük hozzá: a félrevezetett olvasónak!), de az igazi feladat: a legjobb kortársi kívánalmakhoz mérni munkánkat, sőt felébrésztetni a félrevezetett érdeklődésű erdélyi kortársban is a saját maga és napjaink valódi kérdései iránti érdeklődést. Bárhogy is értelmezze

feladatát a szélesebb olvasóközönséghez forduló fiatal író, önként vagy önkéntelen számat ad arról, hogy az erdélyi kortársakkal, osztályokkal és konfliktusokkal, gondokkal és kérdésekkel milyen viszonyban áll?... A négy író közül, aki élénk került, *Erdélyi Ágnes* és *Gábor István* városi emberek dolgairól ír; *Kovács György* és *Szenczei László* a faluról. — Erdélyi Ágnes *Kovácsék* címmel (*Brassói Lapok* kiadása, 1935) egy kispolgári család szétzülléséről ír regényt és érezhetően a saját világáról számol be. Kovács mozdonyvezető családját a rádió, a kézímunkálás s a nyugdíjjogosultság meleg nyugalmából váratlanul kizökkenti a kisebbségi közalkalmazottak nyelvvizsgálója, melyen az apa dicstelenül és visszavonhatatlanul elbukik. Kovácsék, hogy úgy mondjuk, lezuhannak a tőlétésről. Az apa elveszti az állását, a nyugdíjjogosultságot, tengődik, inni kezd, végül megszökik munkát keresni. Az anya kosztot ad, horgol és iparkodik fenntartani a családot. Mindez a háttérben. Mert az előtérben már a bakfis Kovács Kató cikázik; állást keres, beszélget; ismerkedik az étellel s az emberekkel. Egyik barátnője, fiatal riporter, (kicsit kékharisnya) elviszi egy nap a maga társaságába, a „gyerekek“ közé, ahogy az író mondja. Akad ebben a kis társaságban újságíró, festő, csellista; igazi körösparti „gyerekek“, valami általános nyugtalansággal és radikalizmussal. Társaságukban a műveltség sajátságos habarcsa fogadja Kovács Katót: Sors-szimfónia a gramofonlemezen, expresszionista képek, apacstánc és Tagore versek, — s ő mindezt igen komolyan veszi, akárcsak az író. A munkakörülmények, a barátnői felvilágosítások s a környezet ifjonti szabadosságai fölöttébb gyorsan hatnak, a hősnő megszokásai és erkölcsi fogalmai csakhamar úgy szétolvadnak, mint a piritott kenyeren a vaj. De ez a változás tulságosan egyszerű és ellenállás nélküli. Az író megfélemez a magyar kispolgárság szociális és erkölcsi merevségéről. Kovács Kató a magyar kispolgárságból jön, — s lakik közé becsöppen félreismerhetetlenül a körösparti város zsidó kis- és közép-polgárságának intellektuális fiataljai, a sajátos radikalizmussal és kapkodó műveltséggel. Az erdélyi kispolgárság nemzetiségi csoportjainak más-más társadalmi rétegződésben és hagyományban gyökerező elkülönülése, egymáshoz való viszonya, a gondolkodásmódok különbsége, némely előítélet (pl. az antiszemitizmus) a regény terében is szinte megvilágítást érdemelt volna. Így a környezet sokat veszít a valódiságból, a hősnő „radikalizálódása“ pedig a hiteléből. (Ha a Kovács Katók egyáltalán ezen az úton radikalizálódnak?) A hősnő végül is elindul valami „becsületesebb és életrevalóbb“ jövő felé és erre az útra talán sok más társnőjét is rásegíti. Ez tagadhatatlan érdeme a kis regénynek és elnézésre indít a megírás iránt, amely bizony pongyolácska. — Gábor István könyve: *A Fekete Macska szálloda* (*Brassói Lapok* kiadása, 1935) minden jobb meggondolás ellenére színes történet — külföldi és főképp színes nyomorúságokról. Hősei: Róbert István, Erdélyből elvetődött hirlapíró és Boros Miklós, emigráns bölcsész valaha diplomát szerezni indultak külföldre, különböző irányból és különböző irányba, de aztán mint hajóőrök találkoznak össze az antwerpeni kikötőben. Ettől kezdve a nyomorúság és a romantika incselkedik velük, Antwerpenből Párizsba és Párizsból Bruxellesbe lebegnek. Róbertből minduntalan előcsordul az író önéletrajzi lírája, aki mohón gyömöszöl történetébe találkozásokat, intervjut és élményeket, — Szomory Dezső Párizsi Regényének félreismerhetetlen utánérzésével, jellegzetes szomorys szenvedéssel és pátosszal. A külföldre szakadt, külföldön letört és hányódó magyar és magyar-zsidó fél-, ál- és valódi intellektüelek mai életét az „álmok és bűnök“, kalandok és sorsok romantikájába kavarja, zabolátlan svádával s valami enyhe szédélgéssel. Az a néhány idősebb politikai

emigráns, aki történetében szerepel: megszállott és kalandor. Tarai Sándor, aki az író szerint „légügyi miniszter volt a kommün alatt“, nemcsak légügyi, de légbőlkapott is. Ugyanilyen szerzet a többi figura is: mind rendkívüli és elszédítő. A főhős hányódik és bolyong, mint valami link Odysseus, mint valami Párizstól megszállt peceparti Werther, hamis diszletek és mimelt szenvedélyek közt: „S talán ez jellemezte Róbert István egész életét, bolyongásaival és rohanásaival együtt, hogy sohase tudta, hogy miért. Miért megy előre és miért nem hátra, miért nem balra, amikor jobbra ment?!“ E forgalmi zavarok közben a hős Bruxellesben meglát egy szocialista pártházat s ez lírai együttérzésre ihleti: „...csupa szerencsétlen, furcsa, elkallódott forradalmár,“ — mondja résztvevőn. Rövid időre bányamunkásnak szegődik, de ettől sem lesz okosabb, csak szénporosabb és egy kis pénzre is szert tesz. Végül a szárguldó vadromantika gondol egyet és hazasodorja. Ezen kívül „semmi ujság“, ahogy Gábor mondja. A hős a régi, csak a hangulata változott; kissé csüggedt és méla akkordokra hangolt. Ezzel a méla akkorddal végződik a regény és értelmetlenségével a hős s az író személyében az erdélyi „lebegő értelmiségi“ről mond önkéntelen, szomorú ítéletet. — Kovács György az erdélyi faluról ír „éneket“, ahogy történetét kissé igényesen és igen irodalmian elnevezi, (*A tűz kialszik*. — Szomorú ének egyszerű emberekről. *Brassói Lapok* kiadása. 1935) A hangzatos alcímet mely nyilván a megszokottságból kívánja kiemelni a könyvet és valami balladás történetet ígér, — a továbbiak korántsem igazolják. Az még hagyján, hogy a falu életét nem belülről látja, de nem is a legjobb irodalmisággal kezeli. A történet hőseit: Bán Vencelt, ezt a középiskolából a faluba visszavetődött, álmodozó legényt, már ismerjük Kodolányi János Börtönéből. Ott Nagy Varga János nagygazda fia. Itt a középparaszt Bán András elhanyagolt csemetéje. Álmai, tervei nem is oly nagyratörők: egy lány szerelme, egy gyümölcsös terve, semmi több. A „tűz“, amely fűti s végül kialszik, nem hevíti oly magasra, hogy bukása tragikus legyen, ahogy az író láthatóan ambicionálja. De a fiun kívül másokat is ismerünk már ebben a regényben, más parasztregeényekből. A zsörtölődő, értetlen, öregedő apa, a nála fiatalabb, ármánykodó mostoha s az érzékeny lelkű, tervezgető fiu, akit a szülői konokság romlásba dönt, — a parasztregeények elnyűtt figurái, akik újabb babérok helyett a rég megérdemelt nyugalmazásért kiáltanak. Ezek a figurák a legkevésbé sem alkalmasak arra, hogy egy mai erdélyi falusi történetet bonyolítsanak; ami meg is látszik a történeten. Két apróhir többet árul el a mai erdélyi falu „egyszerű embereiről“, gazdasági és nemzetiségi gondokról, külső és belső harcokról, mint ez a száz egynéhány oldal énekes irodalom. Az erdélyi falu valóságos életének párája egy árva pillanatra sem csap felénk. Egyedül a szerző rosszul szellőztetett irodalmi gyermekszobájának áporodott levegőjét érezzük. — Szenczei László viszont fölöttébb időszerű falusi dolgokról költ allegóriát *Székely Apokalypsis* címmel. (Minerva. Cluj. 1935.) A falu és a város, népi misztika és civilizáció, babona és gép, falusi nyomoruság és csodavárás kusza ellentétei és összefüggései boszorkányosan kavarnak könyvében. A Székely Apokalypsis: a népi és vallási misztika elszabadulása egy székely faluban, majd az egész Székelyföldön. A kis székely faluban csodatevő támad: az ifju Kende Józsa. A nagy inségben kenyérré változtatja a göröngyöket s ezzel misztikus elragadtatásba hajszolja a falut. A vakhit, a megszállottság, az önkivület úgy terjed, mint a pestis. Zarándokok indulnak a falu felé és zászlós, énekes processziók sereglenek. Gépromboló örület vesz erőt az embereken. A misztikus elragadtatás nem ismer féket. A falusi „intelligencia“ is elveszti a fejét. Csak két józan ember van a környé-

ken: König doktor, a körorvos és Márton Ágoston, a hazajárógató mechanikus. Egy városi értelmiségi és egy városban nevelődött munkás. Ők képviselik itt az író szemléletét. König egyenest a dolgok velejére tapint: „Eleget dumáltam nektek, hogy komoly lépéseket kell tenni — mondja a jegyzőnek, — élő embereket nem lehet hosszú évekig penészes máléval etetni!... most itt van, igyátok meg a levét.“ Sz. jól látja, hogy a falusi nyomor és kulturátlanság „a bűnös város“ elleni kirohanásokra s a csodavárás esztelennél-esztelenebb tévelygéseihez vezet. Józsa, ez a székely Petrache Lupu vezéri sátorban él, vezeklőktől, ördögösöktől, önsanyargatóktól, béljósoktól és diszmagyarba öltözött vidéki öreguraktól körülvéve s fogadja az elébe járuló ezreket. Józsa szent önkivülete nem ismer határt, a tömegektől követve felkutatja a Nagy Fejedelem sirját, magára teríti palástját, kezébe ragadja görbe kardját és felidézi a legfőbb apokaliptikus beteljesedést... Itt, e viharzás tetőpontján vágja el történetét Szenczei; művészi szempontból igen hatásosan, de anélkül, hogy témája számos társadalmi vonatkozását érintette volna. Hiányzik pl. annak a víziója, hogy a város- és gép-ellenes csodaváró misztika, amit helyenként oly' bűnösen kavarnak, a városi negyedik rendtől, az egyedüli változtató erőtől zárja el a tömegeket. Szenczei csupán kiszabadítja a félelmetes szellemet, mely a népi misztikusok palackjában rejtőzik — és félreáll. Hadd lássák a népek, hogy mi következik. Igaz, ez a látvány is példázatos... Kár, hogy a tulságosan is csak önmagára ügyelő művészi ügyekezettel eltávolítja a könyvet a szélesebb tömegek megértésétől. Ebben a formában inkább csak a népi misztika irodalmi képzelgőit inti.

Korvin Sándor

A HÁBORÚ POÉZISE... „A gyarmatszerzés az impérium egyik főkövetelménye. A gyarmatszerzés értelme különös képesség a sivatag legyőzésére és az emberek kordában tanítására. A gyarmatszerzés értelme: expanzív erő, civilizátori aktivitás és győzelmek sorozata. Ezeket a győzelmeket akarjuk kivívni, mert talán csak még ez hiányzik teljes di-csőségünkhöz... És a győzelem után letaroljuk a virágokat és a gyümölcsöket a fensikokon... De ugyanakkor, még egyszer és örök időkre megmutatjuk a világnak a mi hatalmas erőnket, mely vágni tud, mint az acélpenge és munkálkodni, mint az aratógép... A mi katonáink inkább parasztok, mint finnyás polgárok. A földön mindenhez kell érteni: vérrel táplálni és kalászzal megkoronázná... (L'Universale.)

FASISZTA MEGALOMÁNIA. „Olaszország a tengeren gyengébb Angliánál, de kihasználva földrajzi helyzetét, elpusztíthatja a Földközi tenger angol hajóbázisát és így alááshatja az angol tengeri hatalom el-sőségét.“ (Camicia Nera.)

VÉGRE A PÁPA IS MEGSZÓLAL... „Napok óta az a hír járja a külföldi sajtót, hogy a Vatikánvárosban védőhelyeket építenek esetleges Róma elleni repülőtámadások ellen. Erélyesen meg kell cáfolni e híreket. A Szentatya úgy hiszi, hogy Szent Péter kupolája, mely alatt az Apostolok Fejedelme él, akit még a legsötétebb századokban is tiszteltek, nincs kitéve még véletlen incidensnek sem a civilizált és keresztény világ részéről. (Osservatore Romano).

PAPIRHÍANY, MINT A NAGYSÁG VÁGYA. „Ez az ujság megszűnik, amikor meg kell szünnie, amikor a harc és a nagyság vágya a Duce jóvoltából teljesebbé megy. Mi nem kértünk mást és nem reméltünk mást. Mérleg? Majd felállítja az, aki visszatér. Most, bajtársak, vége a nyomtatott papír idejének; ha tegnap egy irodalmi Olaszország nevetségesnek tünt fel, ma előttünk, költők előtt, mint az irredális meg-személyesítése jelenik meg.“ (Az Universale utolsó számából.)